

Slovenski »williamsoni«

Povojna koncentracijska taborišča v Sloveniji

... ker je komunistična ideologija neposredno odgovorna za zločine proti človeštvu /.../ zahtevamo doseganje vesplošnega sporazuma o tem, da sta bila tako nacizem kot komunizem totalitarna režima, ki ju je treba soditi po njunih strašnih uničevalnih dosežkih zaradi politike sistematične politične uporabe skrajnih oblik nasilja, zatiranja vseh državljanov in človekovih pravic, začenenja napadalnih vojn kot neločljivega dela njihovih ideologij, zaradi iztrebljanja in preseljevanja celih narodov in skupin prebivalstva; in kot taka ju moramo smatrati kot največji nesreči, ki sta uničili 20. stoletje ...

Iz praške izjave o evropski vesti in komunizmu

Komunizem je v ideji čist; vsi ljudje bodo bratje, vsi bodo imeli vse v skladu s svojimi potrebami, vsi se bodo ukvarjali s tistim, s čimer se želijo ... To je neuresničljiva iluzija. Toda pri tem so bili zločini. To je razlika med fašizmom in komunizmom. Komunizem v svoji ideji ni zločin, pri uresničevanju so bili zločini, fašizem pa je zločin pri obeh.

Hrvaški predsednik Stjepan Mesić v *Reporterju*

Relativiziranje zla

Če bi ljudi vprašali, katera asociacija se jim najprej porodi ob besedi *nacizem*, bi jih zelo verjetno veliko najprej pomislilo na koncentracijska taborišča. Ta so ta čas že sicer v ospredju zanimanja svetovne javnosti zaradi slaboumnih izjav sicer iz katoliške Cerkve ne več ekskomuniciranega, a še vedno suspendiranega britanskega škofa iz lefebvrovskega bratstva Pija X. Richarda Williamsona, ki je postavil pod vprašaj resničnost holokavstva in obstoj plinskih celic v nacističnih koncentracijskih taboriščih. Če si ob teh zavrženih trditvah dovolimo cinizem, za katerega se zavedamo, da »hodi po robu«, bi rekli, da Williamson vsaj priznava obstoj nacističnih koncentracijskih taborišč, v katerih naj bi bilo po njegovih besedah ubitih (le) nekaj sto tisoč ljudi.

In zdaj vprašanje za slovenske razmere: ali se sploh zavedamo, da smo tudi na naših tleh že po porazu nacistične ideologije imeli koncentracijska, torej uničevalna taborišča, ki so se v marsičem zgledovala po nacističnih, v čem pa jih tudi prekašala? Ali ni celotna tradicija (samo) prepričevanja o idejni čistosti komunizma pravzaprav drža, ki prav nič ne zaostaja za upravičeno kritizirano držo spornega britanskega škofa? Ali nimamo tudi mi cele kopice svojih *williamsonov*, ki vedno znova relativizirajo zlo, imanentno sprevrženi komunistični »antropologiji«?

Vpogled v strašno koncentracijsko poglavje narodove preteklosti, v katerem se ne moremo zgovarjati na tujce, temveč je nastalo v »lastni režiji«, morda v najbolj avtentični obliki odpirajo *Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji*, ki jih je v dveh knjigah zbral in uredil zgodovinar dr. Milko Mikola. Prva knjiga, ki govori o dogajanju v taboriščih Strnišče, Hrastovec, Brestrnica in Filovci, je izšla leta 2007 še v okviru Sektorja za popravilo krivic in narodno spravo pri pravosodnem ministrstvu, druga, ki prinaša dokumente in pričevanja o koncentracijskih taboriščih Št. Vid nad Ljubljano, Kranj, Škofja Loka in Teharje ter o taborišču za otroke Petriček, pa je izšla pred kratkim kot prva publikacija Študijskega centra za narodno spravo, ki deluje kot samostojni javni zavod.

Ali ni celotna tradicija (samo)prepričevanja o idejni čistosti komunizma pravzaprav drža, ki prav nič ne zaostaja za upravičeno kritizirano držo spornega britanskega škofa?

Dragocena pričevanja

V večini taborišč, o katerih govori druga knjiga, so bile internirane zlasti vojaške osebe (predvsem domobranci, tudi pripadniki vojaških

formacij iz drugih delov Jugoslavije, ki so jih Angleži konec maja in v začetku junija 1945 izročili revolucionarni oblasti), zato bi morala, kot ugotavlja dr. Mikola, imeti status taborišč za vojne ujetnike. Toda veliko večino vojaških in civilnih oseb iz teh taborišč so junija 1945 odpeljali na skrivna mesta in jih tam pomorili, ne da bi pred tem v sodnem postopku ugotavljali njihovo morebitno krivdo. Interniranci so tako postali žrtve množičnih pobojev, zato ne moremo reči, da je bilo recimo teharsko taborišče ujetniško, temveč upravičeno dobi oznako koncentracijsko uničevalno taborišče.

Saj tako so ga ne nazadnje imenovali tudi sami revolucionarni oblastniki! »Poleg zaporov smo

Kranj in Škofjo Loko, saj o tamkajšnjih taboriščih, kot pravi dr. Mikola, doslej še ni bilo veliko objavljene. Zato so zbrani dokumenti in pričevanja, ki so večinoma objavljene v taki obliki, kot so jih posredovali ljudje, ki so na lastni koži izkusili njihov primež, a so k sreči preživeli, toliko dragocenejši.

Bog v pekl

Objavljena pričevanja razumljivo niso kakšno »lahko branje«, saj prinašajo pretresljive podobe mučenja, poniževanja, ubojev, posilstev, strahu, lakote ... Prinašajo pa še marsikaj drugega, na kar velja opozoriti zlasti v okviru zapisa v katoliškem časniku: vsaj na nekaterih mestih ponujajo odgovor na vprašanje, kaj je posameznikom ali pa tudi celim skupinam dajalo moč, da so v tistih skrajnih razmerah ohranili notranje dostojanstvo. To moč so mnogi črpali iz vere in molitve. Navedimo nekaj takih pričevanjških drobcev.

»Noči so bile najbolj strašne radi mrčesa in neprestanih nočnih obiskov pijanih oficirjev,« je zapisala nekdanja teharska taboriščnica. »Večkrat so pridrveli tudi po dvakrat v eni noči. Glavna v sobi, Silva, je morala raportirati, koliko nas je v sobi itd. Oni pa so se drli: Kje imate svinje bele sedaj svojega škofa Rožmana, kje Rupnika, zakaj vas ne pridejo rešiti. Me smo morale stati mirno. Upanja nismo izgubile. Med nami je vladalo pravo tovarštvo, zelo dosti smo molile, zlasti rožne vence in vse znane molitvice. Kot balzam na razbeljene rane je ob večerih priplaval v ta pekel mili glas zvona sv. Ane.«

»Tudi tu,« piše šentviški interniranec, »nas upanje kljub neznosnim razmeram ni zapustilo. Še bolj pa sta nas podpirali molitev in predanost Božji volji. Na srečo so imeli nekateri s seboj molitvenik in rožni venec, drugi pa dobro voljo, ki je še kako prav prišla.«

Iz Šentvida pa je tudi naslednja pomenljiva zgodba. Eden izmed internirancev, s katerim je teže dni nosil pričevalec iz zbornika, je tam imel tudi starejšega brata, vendar kot stražarja, saj je bil »že od vsega začetka na partizanski strani in ateist«. Ta stražar je mlajšemu bratu večkrat prinesel hrano, toda ta je od tega pojedel le nekaj žlic, vse drugo pa pustil svojim bližnjim. »Vprašal sem ga,« beremo v pričevanju, »kako to, da sam noče pojesti vsega, kar dobi, da bi lažje ostal živ in zdrav, kot da vse to deli. Pa mi je zaupal, da se je ta brat že zelo mlad vključil v partizansko gibanje, zasovražil Cerkev in vero ter stal na braniku novih časov. Mama in oče sta nemočna opazovala njegovo opredelitev. Po nasvetu spovednikov tu lahko pomagata samo molitev in ljubezen do otroka. Veseli ga, da mu želi pomagati! Ne more si kaj, da se tudi on ne bi žrtvoval za njega s tem, da si pritrga hrano, jo podeli z drugimi, sam pa to trpljenje daruje za njega, da bi mu Bog izprosil milost spreobrnjenja. Občudoval sem ga, spoštoval, gledal od kod mu toliko moči, da se v tej lakoti lahko žrtvuje tudi za druge.«

Ni bilo zaman. Brat, za katerega je daroval trpljenje, se je leta pozneje pred smrtjo spreobrnil in spovedal še tretjemu bratu – duhovniku ...

BOGOMIR ŠTEFANIČ ml.